

ROZSTRZYGNIĘCIA SĄDOWE W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

redakcja naukowa Maciej Rzewuski

Jacek Barczewski, Arkadiusz Bieliński, Joanna May
Magdalena Rzewuska, Maciej Rzewuski, Karolina Ziemianin

ROZSTRZYGNIĘCIA SĄDOWE W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

redakcja naukowa Maciej Rzewuski

Jacek Barczewski, Arkadiusz Bieliński, Joanna May
Magdalena Rzewuska, Maciej Rzewuski, Karolina Ziemianin

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 1 stycznia 2021 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Tadeusz Wiśniewski

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Paulina Ambroży

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały napisali:

Jacek Barczewski – III, X, XVI

Arkadiusz Bieliński – IV, IX, XV

Joanna May – II, VII, XVII

Magdalena Rzewuska – VI, XIII, XVIII

Maciej Rzewuski – V, XI, XII

Karolina Ziemianin – I, VIII, XIV

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8223-651-4

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wprowadzenie	17
Rozdział I	
Zasady orzekania	21
1. Uwagi wprowadzające	21
2. Podstawowe zasady orzekania	22
3. Szczególne reguły orzekania	34
Rozdział II	
Wyroki sądu pierwszej instancji	47
1. Istota i charakter wyroku	47
2. Klasyfikacja wyroków	57
3. Rodzaje wyroków z uwzględnieniem zakresu rozstrzygnięcia	59
3.1. Wyrok częściowy	59
3.2. Wyrok wstępny	66
3.3. Wyrok końcowy	72
3.4. Wyrok łączny	73
3.5. Wyrok uzupełniający	76
4. Rodzaje wyroków z uwzględnieniem sposobu ustosunkowania się pozwanego do powództwa	80
4.1. Wyrok kontrydiktoryjny	80
4.2. Wyrok z uznania	83
4.3. Wyrok zaoczny	86

Rozdział III

Postanowienia sądów pierwszej i drugiej instancji	91
1. Uwagi wprowadzające	91
2. Zasada ograniczonej dewolutywności.....	96
3. Zażalenia o charakterze dewolutywnym	99
4. Zaskarżanie postanowień do innego składu sądu pierwszej instancji	103
5. Postanowienia sądu drugiej instancji i ich zaskarżanie	106
6. Skład sądu rozpoznającego zażalenie	112
7. Postanowienia niezaskarżalne zażaleniem	114

Rozdział IV

Nakazy zapłaty	121
1. Istota i charakter prawny.....	121
2. Odpowiednie stosowanie przepisów o wyrokach	128
3. Nakaz zapłaty jako tytuł zabezpieczenia	132
4. Nakaz zapłaty jako tytuł wykonawczy	136

Rozdział V

Zarządzenia	141
1. Uwagi wprowadzające	141
2. Zarządzenie zwrotu pisma procesowego	142
2.1. Zwrot pisma procesowego wniesionego „metodą tradycyjną”	142
2.2. Zwrot pisma procesowego wniesionego na urzędowym formularzu	146
2.3. Zwrot pisma procesowego <i>a limine</i>	149
2.3.1. Zwrot pisma wniesionego z naruszeniem przymusu adwokacko-radcowskiego	149
2.3.2. Zwrot pisma wniesionego przez profesjonalnego pełnomocnika procesowego	151
2.3.3. Zwrot pisma niebędącego pozwem	154
2.4. Zwrot nienależycie opłaconego pisma wniesionego przez profesjonalnego pełnomocnika	157
3. Zarządzenia asystenta sędziego.....	160

Rozdział VI

Uchwały	167
1. Uwagi wprowadzające	167
2. Zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości	168
3. Podjęcie uchwały przez Sąd Najwyższy	173
4. Odmowa podjęcia uchwały przez Sąd Najwyższy	175
5. Uchwały powiększonego składu Sądu Najwyższego	176

Rozdział VII

Rozstrzygnięcia sądów rejestrowych i wieczystoksięgowych	181
1. Wpisy do rejestrów sądowych w systematyce orzeczeń	181
2. Rozstrzygnięcia sądu w postępowaniu wieczystoksięgowym	182
3. Rozstrzygnięcia sądu w postępowaniu rejestrowym	188

Rozdział VIII

Rozstrzygnięcia sądu odwoławczego	195
1. Uwagi wprowadzające	195
2. Oddalenie apelacji	197
3. Zmiana zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy	199
4. Uchylenie wyroku w razie stwierdzenia nieważności postępowania	202
5. Uchylenie wyroku w razie nierozpoznania istoty sprawy lub nieprzeprowadzenia w całości postępowania dowodowego	206
6. Uchylenie wyroku i odrzucenie pozwu lub umorzenie postępowania	208
7. Odrzucenie apelacji i umorzenie postępowania apelacyjnego	211
8. Przedstawienie zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu	213
9. Rozstrzygnięcia sądu zażaleniowego	215

Rozdział IX

Rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego	219
1. Uwagi wprowadzające	219

2. Wyznaczenie sądu właściwego do rozpoznania sprawy	220
3. Zażalenie	223
4. Skarga kasacyjna	225
4.1. Odrzucenie skargi	225
4.2. Postanowienia w przedmiocie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania	227
4.3. Oddalenie i uwzględnienie skargi kasacyjnej	228
4.4. Orzeczenie reformatoryjne	231
4.5. Odrzucenie pozwu i umorzenie postępowania	232
5. Wznowienie postępowania	233
6. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	236
6.1. Uwagi wprowadzające	236
6.2. Odrzucenie skargi	239
6.3. Postanowienia w przedmiocie przyjęcia skargi do rozpoznania	241
6.4. Oddalenie i uwzględnienie skargi	243
7. Skarga na przewlekłość postępowania	246
8. Skarga nadzwyczajna	247
9. Unieważnienie prawomocnego orzeczenia	250

Rozdział X

Rozstrzygnięcia Trybunału Sprawiedliwości Unii

Europejskiej	253
1. Uwagi wprowadzające	253
2. Rodzaje i charakter rozstrzygnięć Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej – zagadnienia formalne	256
3. Postanowienia w przedmiocie środków tymczasowych	263
4. Rozstrzygnięcia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawach ze skarg przeciwko państwom członkowskim	272
5. Wyroki wydane wskutek pytań prejudycjalnych	281
6. Rozstrzygnięcia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w niektórych sprawach ze skarg innych niż wniesione na podstawie art. 258 i 259 TFUE	288

Rozdział XI

Uzasadnianie orzeczeń	297
1. Pojęcie i funkcje uzasadnienia orzeczenia.....	297
2. Uzasadnianie orzeczeń sądu pierwszej instancji	299
2.1. Uzasadnianie wyroków	299
2.1.1. Budowa uzasadnienia	299
2.1.2. Sporządzenie i doręczenie uzasadnienia orzeczenia	305
2.2. Uzasadnianie postanowień	322
3. Uzasadnianie orzeczeń sądu drugiej instancji	327

Rozdział XII

Transkrypcja uzasadnień	333
1. Istota transkrypcji uzasadnienia	333
2. Charakter transkrypcji uzasadnienia	335
3. Wymogi formalne transkrypcji uzasadnienia	339
4. Sporządzenie transkrypcji uzasadnienia	343
5. Doręczenie transkrypcji uzasadnienia	347
6. Transkrypcja elektronicznego protokołu rozprawy.....	350

Rozdział XIII

Doręczanie orzeczeń	353
1. Istota i zasady doręczeń w postępowaniu cywilnym	353
2. Czas i miejsce doręczeń	358
3. Rodzaje doręczeń	361
3.1. Doręczenie właściwe	361
3.2. Doręczenia zastępcze	364
4. Doręczenia z urzędu	372
5. Doręczenia na wniosek	376
6. Doręczenie stronie, której miejsce pobytu jest nieznane	379
7. Doręczenia w okresie pandemii	381

Rozdział XIV

Rektyfikacja orzeczeń	385
1. Uwagi wprowadzające	385
2. Sprostowanie orzeczenia	387
3. Uzupełnienie orzeczenia	391

4. Wykładnia orzeczenia	396
5. Wniosek o rektyfikację złożony jedynie dla zwłoki w postępowaniu	398

Rozdział XV

Wykonalność i prawomocność orzeczeń	401
1. Wykonalność orzeczeń	401
1.1. Uwagi wprowadzające	401
1.2. Natychmiastowa wykonalność orzeczeń	403
1.3. Zabezpieczenie rygoru natychmiastowej wykonalności	408
1.4. Wygaśnięcie natychmiastowej wykonalności	417
1.5. Zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia, przywrócenie stanu poprzedniego (<i>restitutio in integrum</i>)	419
2. Prawomocność orzeczeń	427
2.1. Uwagi wprowadzające	427
2.2. Prawomocność formalna	428
2.3. Prawomocność materialna	436
2.3.1. Uwagi wprowadzające	436
2.3.2. Prawomocność materialna w ujęciu pozytywnym (prejudycjalność)	437
2.3.3. Prawomocność materialna w ujęciu negatywnym (powaga rzeczy osądzonej)	445
2.4. Stwierdzenie prawomocności	451

Rozdział XVI

Rozstrzygnięcia w postępowaniu zabezpieczającym	455
1. Uwagi wprowadzające	455
2. Zarządzenie o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia	459
3. Postanowienia w postępowaniu zabezpieczającym	462
3.1. Uwagi wprowadzające	462
3.2. Postanowienia formalne (procesowe) w postępowaniu zabezpieczającym	471
3.3. Postanowienia co do zabezpieczenia	474
4. Zmiana, uchylenie i upadek zabezpieczenia	481

5. Zabezpieczenie roszczeń przez sądy krajowe w sprawach unijnych 484

Rozdział XVII

Rozstrzygnięcia w postępowaniu egzekucyjnym	487
1. Uwagi wprowadzające	487
2. Rodzaje orzeczeń	488
3. Klasyfikacja postanowień wydawanych przez sąd	489
4. Postanowienia w przedmiocie nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności	491
5. Zaświadczenia (wyciągi) wydawane w postępowaniach europejskich	497
5.1. Rodzaje zaświadczeń (wyciągów) wydawanych w postępowaniach europejskich	497
5.2. Zaświadczenie europejskiego tytułu egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych	497
5.3. Stwierdzenie wykonalności europejskiego nakazu zapłaty	498
5.4. Zaświadczenie dotyczące orzeczenia wydanego w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń	499
5.5. Zaświadczenie dotyczące orzeczeń, ugód i innych tytułów egzekucyjnych w sprawach cywilnych i handlowych	500
5.6. Wyciągi z orzeczeń, ugód i innych tytułów egzekucyjnych w sprawach alimentacyjnych	501
5.7. Zaświadczenie dotyczące orzeczeń obejmujących środki ochrony w sprawach cywilnych	502
6. Postanowienia wydawane przez sąd jako organ egzekucyjny we właściwym postępowaniu egzekucyjnym	503
6.1. Sąd rejonowy jako organ egzekucyjny	503
6.2. Wszczęcie postępowania egzekucyjnego	504
6.3. Egzekucja z nieruchomości, począwszy od licytacji ...	506
6.4. Egzekucja wykonania czynności, którą za dłużnika może wykonać także inna osoba	508

6.5. Egzekucja wykonania czynności, której inna osoba za dłużnika nie może wykonać i której wykonanie zależy od jego woli	510
6.6. Egzekucja zaniechania pewnej czynności lub nieprzeszkadzania czynności wierzyciela	512
6.7. Egzekucja przez zarząd przymusowy.....	514
6.8. Egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego	516
6.9. Zakończenie postępowania egzekucyjnego	517
7. Rozstrzygnięcia sądu w zakresie sprawowanego nadzoru judykacyjnego	519
7.1. Formy nadzoru judykacyjnego	519
7.2. Zarządzenia zmierzające do należytego wykonania egzekucji	520
7.3. Rozstrzygnięcia wydawane po rozpoznaniu skargi na czynności komornika	522
7.4. Rozstrzygnięcia wydawane po rozpoznaniu zarzutów przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji	524

Rozdział XVIII

Rozstrzygnięcia w związku z postępowaniem przed sądem polubownym	527
1. Podstawy rozstrzygnięć sądów polubownych.....	527
2. Istota i charakter wyroku arbitrażowego	532
3. Rodzaje rozstrzygnięć sądów polubownych	534
4. Skutki prawne wyroku sądu polubownego	544
5. Rektyfikacja wyroku sądu polubownego	545
6. Przechowywanie akt arbitrażowych	550
7. Skarga o uchylenie wyroku arbitrażowego	552
8. Uznanie i stwierdzenie wykonalności wyroku arbitrażowego	561

Bibliografia	569
---------------------------	------------

O Autorach	587
-------------------------	------------

W myśl art. 397 § 3 k.p.c. do postępowania toczącego się na skutek zażalenia stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu apelacyjnym. Oznacza to, że w postępowaniu zażaleniowym odpowiednie zastosowanie znajdują art. 385, art. 386 § 1–4, art. 373, art. 391 § 2 oraz art. 390 k.p.c. Sąd odwoławczy może więc oddalić zażalenie lub, uwzględniając je, zmienić zaskarżone postanowienie lub uchylić postanowienie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania. Uchylając postanowienie, może odrzucić pozew lub umorzyć postępowanie. Ponadto może odrzucić zażalenie ze względu na jego niedopuszczalność. Sąd zażaleniowy może również przedstawić Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne powstałe przy rozpoznawaniu zażalenia.

2. Oddalenie apelacji

Przepis art. 385 k.p.c. stanowi, że sąd drugiej instancji oddala apelację, jeżeli jest ona bezzasadna. Ocenę tę sąd przeprowadza na podstawie materiału dowodowego zebranego w pierwszej i drugiej instancji. Oddalenie apelacji ma charakter merytoryczny⁶. Jeżeli dokonując oceny, sąd odwoławczy stwierdzi, że wyrok pierwszej instancji odpowiada prawu, decyduje o oddaleniu apelacji. Rozstrzygnięcie to ma na celu utrzymanie wyroku w mocy, choć wprost nie odnosi się do tego wyroku, a jedynie do losów apelacji⁷.

W wyniku oddalenia apelacji wyrok pierwszej instancji staje się prawomocny. Oddalenie apelacji stanowi zatem wyraz zgody sądu odwoławczego z poglądem sądu niższego rzędu wyrażonym w sentencji wyroku⁸. Sąd odwoławczy oddala apelację w formie wyroku, w którym orzeka o kosztach postępowania apelacyjnego⁹.

⁶ Zob. K. Weitz, *W kwestii właściwości sądu drugiej instancji do wznowienia postępowania z przyczyn restytucyjnych*, „Palestra” 2005/7–8, s. 223 i n.

⁷ Por. T. Wiśniewski [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. III, cz. 2..., red. J. Gudowski, s. 323 i n.

⁸ T. Wiśniewski [w:] *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. III, cz. 2..., red. J. Gudowski, s. 323 i n.

⁹ W zakresie kosztów por. art. 108 § 1 k.p.c.

Oddalenie apelacji oznacza, że sąd negatywnie odnosi się do zarzutów zawartych w złożonej apelacji¹⁰. Jest to więc konsekwencja stwierdzenia, że wyrok sądu pierwszej instancji nie zawiera takich błędów, które uzasadniałyby jego zmianę lub uchylene, ani też że nie stwierdzono okoliczności, które sąd musi wziąć pod uwagę z urzędu. Na okoliczności te wskazuje art. 378 k.p.c. Stanowi on, że sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (§ 1). W granicach zaskarżenia sąd drugiej instancji może z urzędu rozpoznać sprawę także na rzecz współuczestników, którzy wyroku nie zaskarżyli, gdy będące przedmiotem zaskarżenia prawa lub obowiązki są dla nich wspólne. Współuczestników tych należy zawiadomić o rozprawie; mogą oni składać pisma przygotowawcze (§ 2). Z urzędu sąd powinien wziąć pod uwagę także zmianę stanu prawnego, niezależnie od stanowiska stron¹¹.

Apelacja jest bezzasadna w następujących przypadkach. Po pierwsze wtedy, gdy powołane przez skarżącego wady nie występują. Po drugie wtedy, gdy wady mogły wystąpić, ale skarżący ich nie udowodnił (np. w przypadku prekluzji faktów i dowodów)¹². Po trzecie w przypadku, gdy nie istnieje związek przyczynowy między stwierdzoną, istniejącą wadą a treścią wydanego w pierwszej instancji orzeczenia. W tym zakresie wskazuje się przykładowo w doktrynie, że brak związku przyczynowego może dotyczyć sytuacji, gdy wadliwe jest wyłącznie uzasadnienia wyroku (w tym też błędnie przyjęto w pierwszej instancji podstawę prawną rozstrzygnięcia sprawy¹³) lub istniał błąd w orzeczeniu, ale nie występuje on już na etapie drugiej instancji ze względu na zmianę stanu prawnego lub faktycznego sprawy¹⁴. Po czwarte apelacja jest bezzasadna wtedy, gdy skarżący oparł ją na nowych faktach, ale ich

¹⁰ T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II..., red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 379, pkt 2.

¹¹ B. Bładowski, *Środki...*, s. 119 i n.

¹² T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II..., red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 385, pkt 3; M.P. Wójcik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I..., red. A. Jakubecki, LEX 2019, art. 285, pkt 1.

¹³ Por. T. Wiśniewski, *Przebieg...*, 2013, s. 372–373.

¹⁴ T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II..., red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 385, pkt 4. Zob. też wyrok SN z 13.11.1967 r., I PR 296/67, LEX nr 6243.

nie udowodnił lub są one nieistotne dla rozstrzygnięcia sprawy¹⁵. Mimo zaistnienia powyższych przesłanek, sąd nie może oddalić apelacji, jeśli zachodzi nieważność postępowania (art. 378 § 1 k.p.c.).

W orzecznictwie sądowym wskazuje się, że przyczyną oddalenia apelacji może być brak legitymacji materialnej po stronie powoda. W wyroku z 12.09.2000 r., III CKN 480/99¹⁶, Sąd Najwyższy wskazał, że brak czynnej materialnej legitymacji procesowej powinien skutkować oddaleniem żądań pozwu, a następnie wniesionych przez powoda środków zaskarżenia.

Wątpliwości budzi dopuszczalność oddalenia apelacji ze względu na nieistnienie interesu prawnego w zaskarżeniu¹⁷. W doktrynie wyrażono pogląd, zgodnie z którym brak interesu prawnego w zaskarżeniu, określanego jako pokrzywdzenie wydanym orzeczeniem (*gravamen*), powinien stanowić podstawę do oddalenia apelacji¹⁸. Kwestię tę inaczej rozstrzygnął Sąd Najwyższy, który stwierdził, że pokrzywdzenie orzeczeniem (*gravamen*) jest przesłanką dopuszczalności środka zaskarżenia, chyba że interes publiczny wymaga merytorycznego rozpoznania tego środka¹⁹. W świetle tego rozstrzygnięcia brak *gravamen* prowadzi więc do odrzucenia apelacji.

3. Zmiana zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy

Zgodnie z art. 386 k.p.c. jednym ze sposobów uwzględnienia apelacji przez sąd odwoławczy jest wydanie orzeczenia reformatoryjnego, w ramach którego sąd zmienia zaskarżony wyrok i orzeka co do istoty

¹⁵ T. Wiśniewski, *Przebieg...*, 2013, s. 372–373.

¹⁶ LEX nr 137707.

¹⁷ Więcej na ten temat zob. pkt 7 niniejszego rozdziału.

¹⁸ Zob. T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II..., red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 385, pkt 5.

¹⁹ Uchwała SN (7) – zasada prawna z 15.05.2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014/11, poz. 108.

sprawy²⁰. Orzeczenie to ma charakter merytoryczny, przyjmuje więc formę wyroku.

W wyroku reformatoryjnym sąd odwoławczy negatywnie odnosi się do zaskarżonego wyroku – stwierdza wadliwość tego wyroku, co powoduje utratę przez niego mocy²¹. Wyrok uwzględniający apelację (w tym wyrok reformatoryjny) wydawany jest wtedy, gdy błędy wskazane w apelacji w stosunku do wyroku sądu pierwszej instancji rzeczywiście wystąpiły, a także wtedy, gdy istnieją inne, niepodniesione przez skarżącego wady tego wyroku, które sąd odwoławczy bierze pod uwagę z urzędu²². Okoliczności niepodniesione przez skarżącego sąd bierze jednak pod uwagę z urzędu tylko w granicach zaskarżenia, z uwzględnieniem zakazu *reformationis in peius* (art. 384 k.p.c.)²³. W niezaskarżonym zakresie wyrok sądu pierwszej instancji staje się bowiem prawomocny²⁴. Natomiast sąd odwoławczy nie jest związany wnioskiem skarżącego w odniesieniu do zmiany lub uchylecia wyroku. Rozstrzygnięcie w tym zakresie podejmuje samodzielnie, biorąc za podstawę przesłanki wskazane w art. 386 k.p.c.

W świetle art. 386 § 1 k.p.c. w razie uwzględnienia apelacji sąd drugiej instancji zmienia zaskarżony wyrok i orzeka co do istoty sprawy. Przepis ten wskazuje, że wyrok reformatoryjny, zmieniający orzeczenie sądu pierwszej instancji, jest zasadniczym sposobem pozytywnego roz-

²⁰ W doktrynie sformułowano także koncepcję, zgodnie z którą wyrok taki jest w istocie wyrokiem uchylającym zaskarżony wyrok i zawierającym rozstrzygnięcie co do istoty sprawy. Por. M.P. Wójcik [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I..., red. A. Jakubecki, LEX 2019, art. 386, pkt 2.

²¹ Do zmiany wyroku może dojść także wtedy, gdy powód działa na podstawie art. 383 zdanie drugie k.p.c.

²² Wyrok reformatoryjny wydawany jest w przypadku stwierdzenia przez sąd naruszenia przepisów prawa materialnego, nawet jeżeli zarzut w tym zakresie nie został podniesiony przez skarżącego. W przypadku nieważności postępowania sąd odwoławczy uwzględni apelację, wydając wyrok kasatoryjny, a nie reformatoryjny (art. 386 § 2 k.p.c.). Por. uchwała SN (7) – zasada prawna z 31.01.2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008/6, poz. 55; T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II..., red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 386, pkt 3; T. Wiśniewski, *Przebieg...*, 2013, s. 383–375.

²³ Przepis ten stanowi, że sąd nie może uchylić lub zmienić wyroku na niekorzyść strony wnoszącej apelację, chyba że strona przeciwna również wniosła apelację.

²⁴ Por. T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II..., red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 378, pkt 2.

strzygnięcia apelacji. Uchylenie wyroku pierwszoinstancyjnego, o którym mowa w art. 386 § 2–4 k.p.c., ma natomiast charakter wyjątkowy i może zostać dokonane wyłącznie w przypadkach określonych w tych przepisach. Wyrok reformatoryjny jest więc uznawany za klasyczne rozstrzygnięcie sądu drugiej instancji²⁵.

Przesłanką wydania orzeczenia reformatoryjnego jest naruszenie przez sąd pierwszej instancji przepisów prawa materialnego lub błąd w ustaleniach faktycznych, który sąd odwoławczy stwierdza na podstawie nowych lub powtórzonych dowodów, przeprowadzonych na etapie drugiej instancji. Naruszenie prawa materialnego może być przyczyną uwzględnienia apelacji i wydania wyroku zmieniającego, jeżeli pozostaje w związku przyczynowym z rozstrzygnięciem sądu pierwszej instancji. Jeżeli zaś mimo takiego naruszenia rozstrzygnięcie to odpowiada prawu, sąd odwoławczy oddala apelację²⁶.

Sąd drugiej instancji jest sądem merytorycznym. Jego wyrok powinien być wydany na podstawie całego materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie zarówno w pierwszej, jak i w drugiej instancji. W orzecznictwie trafnie przyjęto, że obowiązkiem sądu odwoławczego jest dokonanie własnych ustaleń faktycznych i własnej oceny materiału dowodowego. Ustalenia sądu niższego rzędu mogą bowiem być błędne lub niekompletne. Niekompletność zaś może wynikać z zaniechania dokonania pewnych ustaleń faktycznych. W świetle wyroku SN z 26.09.2000 r., I PKN 54/00²⁷, dotyczy to takiej sytuacji, w której zmiana wyroku zaskarżonego apelacją nie jest wyłącznie następstwem naruszenia przez sąd pierwszej instancji prawa materialnego. W postanowieniu z 10.11.1998 r., III CKN 792/98²⁸, Sąd Najwyższy podkreślił natomiast, że jeżeli sąd odwoławczy wydał wyrok reformatoryjny po dokonaniu własnych ustaleń na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym, zobowiązany

²⁵ H. Pietrzkowski, *Metodyka...*, 2014, s. 658.

²⁶ W. Siedlecki, *Podstawy rewizji cywilnej*, Warszawa 1959, s. 142.

²⁷ OSNP 2002/9, poz. 206.

²⁸ OSNC 1999/4, poz. 83.

jest wskazać w uzasadnieniu, na jakich dowodach je oparł, a także umotywić, jakim dowodom odmówił wiarygodności.

Wyrok reformatoryjny wydawany jest wtedy, gdy nie zachodzą przesłanki do wydania wyroku kasatoryjnego. Przesłanki te, jak już wspomniano, wskazane są w art. 386 § 2–4 k.p.c. Z przepisów tych wynika, że wyrok reformatoryjny może być wydany, jeżeli sąd odwoławczy nie stwierdzi nieważności postępowania, podstaw do odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania, a także w przypadku, gdy wady postępowania pierwszoinstancyjnego nie polegają na nierozpoznaniu istoty sprawy lub nieprzeprowadzeniu postępowania dowodowego w całości.

4. Uchylenie wyroku w razie stwierdzenia nieważności postępowania

W myśl art. 386 § 2 k.p.c. w razie stwierdzenia nieważności postępowania sąd drugiej instancji uchyla zaskarżony wyrok, znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazuje sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. W przypadku stwierdzenia nieważności postępowania wydanie wyroku kasatoryjnego jest obowiązkiem sądu odwoławczego. W orzecznictwie podkreślono, że uwzględnienie apelacji i uchylenie wyroku ze względu na nieważność postępowania nie wymaga ustalenia istnienia związku między nieważnością a wydanym orzeczeniem²⁹.

Stwierdzenie nieważności może nastąpić w granicach zaskarżenia (art. 378 § 1 k.p.c.). W pozostałym zakresie wyrok pierwszej instancji staje się prawomocny. Sąd nie może więc go uchylić, nawet jeżeli stwierdzi, że w niezaskarżonej części wyrok został wydany po przeprowadzeniu nieważnego postępowania. W granicach zaskarżenia nieważność postępowania sąd bierze zaś pod uwagę z urzędu, a więc także wtedy, gdy zarzut w tym zakresie nie został sformułowany w apelacji. W świetle art. 384 k.p.c., odnoszącego się do zakazu *reformationis in peius*, mimo stwierdzenia nieważności postępowania, sąd nie może uchylić wyroku

²⁹ Wyrok SN z 20.05.2011 r., II PK 295/10, OSNP 2012/13–14, poz. 169.

wydanego w pierwszej instancji na niekorzyść strony wnoszącej apelację, jeżeli druga strona apelacji nie wniosła.

Przepis art. 379 k.p.c. stanowi, że nieważność postępowania zachodzi: 1) jeżeli droga sądowa była niedopuszczalna; 2) jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej, organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego, albo gdy pełnomocnik strony nie był należycie umocowany; 3) jeżeli o to samo roszczenie między tymi samymi stronami toczy się sprawa wcześniej wszczęta albo jeżeli sprawa taka została już prawomocnie osądzona; 4) jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa albo jeżeli w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy; 5) jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw; 6) jeżeli sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu³⁰. W świetle art. 386 § 2 k.p.c. bez względu na przyczynę nieważności, konieczne jest zniesienie postępowania w zakresie objętym nieważnością i wydanie wyroku uchylającego³¹.

Skutkiem zniesienia postępowania w całości lub w części i przekazania sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji ze względu na nieważność wydanego wyroku jest konieczność powtórzenia postępowania w zakresie objętym zniesieniem. Zniesienie obejmuje przede wszystkim czynności procesowe sądu i postępowanie dowodowe. Nie odnosi się zaś do czynności procesowych stron, jeżeli nie są one bezpośrednio związane z czynnościami sądu, oraz do materialnoprawnych czynności stron³². W doktrynie wskazuje się jednak, że strony mogą wyrazić zgodę na ponowne wykorzystanie materiału sprawy zebranego w trakcie pierwotnie przeprowadzonego postępowania³³. Pogląd ten budzi wątpliwości. W przypadku uchylenia wyroku, znie-

³⁰ Przyczyny nieważności wskazują ponadto art. 1099 § 2 i art. 1113 k.p.c. Por. T. Zembrzusi, *Nieważność postępowania w procesie cywilnym*, Warszawa 2017, s. 275 i n.

³¹ Por. T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II..., red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 386, pkt 13.

³² T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II..., red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 386, pkt 15.

³³ Por. m.in. wyrok SN z 29.12.1967 r., I PR 385/67, OSNCP 1968/11, poz. 187; T. Wiśniewski, *Przebieg...*, 2013, s. 375 i n.

sienia postępowania i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania postępowanie jest bowiem na etapie, który istniał przed wydaniem wyroku sądu pierwszej instancji³⁴. Oznacza to, że sąd obowiązany jest do ponownego przeprowadzenia postępowania dowodowego. Trzeba więc podkreślić, że sąd może przy tym wykorzystać materiał sprawy, ale nie może opierać się na wynikach przeprowadzonego wcześniej postępowania dowodowego.

W świetle art. 386 § 2 k.p.c. uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji w przypadku stwierdzenia nieważności następuje także wtedy, gdy wyrok ten wydaje się merytorycznie prawidłowy. W doktrynie słusznie wskazano, że stwierdzenie nieważności ma charakter pierwotny w stosunku do badania merytorycznej treści wyroku³⁵.

W ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. dokonano zmiany art. 386 § 5 k.p.c. Stanowi on obecnie, że w przypadku uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sąd rozpoznaje ją w tym samym składzie, chyba że nie jest to możliwe lub powodowałoby nadmierną zwłokę w postępowaniu. W poprzednim stanie prawnym, po uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, sąd rozpoznawał ją w innym składzie. W orzecznictwie i doktrynie przyjmowano, że regulacja taka słusznie odstępowała od zmuszania sędziów do zmiany raz już zajętego stanowiska i stanowiła wyraz niezawisłości sędziowskiej³⁶. W stanie prawnym po 2019 r. sprawę po uchyleniu wyroku rozpoznaje ten sam pod względem personalnym skład sędziowski, chyba że jest to

³⁴ Por. wyrok SN z 12.02.2010 r., I CSK 272/09, LEX nr 583724. Zob. też T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II..., red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 386, pkt 9.

³⁵ Por. S. Hanausek, *Orzeczenia sądu rewizyjnego w procesie cywilnym*, Warszawa 1966, s. 45–46.

³⁶ Por. uchwała SN z 23.08.2006 r., III CZP 56/06, OSNC 2007/3, poz. 43; uchwała SN z 17.07.2014 r., III CZP 55/14, OSNC 2015/5, poz. 58; M. Michalska-Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, red. T. Zembruski, t. I, Warszawa 2020, art. 386 k.p.c., s. 849–851.

niemożliwe lub spowoduje zwłokę w rozpoznaniu sprawy. Regulacja ta została trafnie poddana krytyce w piśmiennictwie³⁷.

Zmiany dokonane w Kodeksie postępowania cywilnego w ramach nowelizacji z 4.07.2019 r. objęły także zagadnienie związania oceną prawną dokonaną przez sąd odwoławczy w uzasadnieniu wyroku uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania (art. 386 § 6 k.p.c.). Przed wejściem w życie powołanej nowelizacji sąd, któremu sprawa została przekazana oraz sąd drugiej instancji (przy ponownym rozpoznaniu sprawy) były związane oceną prawną i wskazaniami co do dalszego postępowania wyrażonymi w uzasadnieniu wyroku sądu odwoławczego. Obecnie zaś sądy te są związane wyłącznie oceną prawną sądu odwoławczego. Sąd odwoławczy nie jest więc już upoważniony do wskazywania czynności, które powinny być dokonane w postępowaniu po uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji³⁸.

Nowelizacją z 4.07.2019 r. objęto także przyczyny, z powodu których sądy rozpoznające sprawę po uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji nie są związane oceną prawną (art. 386 § 6 zdanie drugie k.p.c.). Przed wejściem w życie tej nowelizacji przyczyną taką była zmiana stanu prawnego. Obecnie art. 386 § 6 zdanie drugie k.p.c. wskazuje, że niezwiązanie oceną prawną wynika ze zmiany stanu prawnego lub faktycznego sprawy³⁹ oraz z wydania – po wyroku sądu drugiej instancji – przez Sąd Najwyższy uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne, w której Sąd ten wyraził odmienną ocenę prawną.

Uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania podlega kontroli instancyjnej. Przepis art. 394¹

³⁷ M. Michalska-Marciniak [w:] *Kodeks...*, red. T. Zembruski, t. I, art. 386 k.p.c., s. 851–852.

³⁸ Por. M. Michalska-Marciniak [w:] *Kodeks...*, red. T. Zembruski, t. I, art. 386 k.p.c., s. 852–853.

³⁹ Na gruncie dotychczasowego stanu prawnego w orzecznictwie wskazywano, że zmiana stanu faktycznego może uzasadniać odstąpienie od oceny prawnej wyrażonej przez sąd odwoławczy w uzasadnieniu wyroku uchylającego. Zob. m.in. wyrok SN z 24.04.2002 r., IV CKN 946/00, LEX nr 560881.

§ 1¹ k.p.c. stanowi, że zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w razie uchylecia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

5. Uchylenie wyroku w razie nierozpoznania istoty sprawy lub nieprzeprowadzenia w całości postępowania dowodowego

Zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c. sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Wydanie wyroku kasatoryjnego w takich przypadkach ma charakter fakultatywny⁴⁰.

Zagadnienie nierozpoznania istoty sprawy jest przedmiotem szerokiej analizy w orzecznictwie sądowym oraz w doktrynie. Przyjmuje się, że oznacza ono uchybienie procesowe, które polega na całkowitym zaniechaniu przez sąd rozpoznania istoty roszczenia będącego podstawą sporu⁴¹. Nierozpoznanie istoty sprawy polega na niezbadaniu sprawy, choćby częściowo, w sposób merytoryczny⁴². Obejmuje sytuację, w której sąd oddał powództwo, ograniczając się jedynie do rozstrzygnięcia pewnego zagadnienia wynikającego ze sporu, na przykład do kwestii legitymacji procesowej, przedawnienia czy prekluzji, a także sytuację, w której sąd nie odnosi się do merytorycznych zarzutów pozwanego⁴³. Trafnie wskazano w judykaturze, że nierozpoznanie istoty sprawy

⁴⁰ Postanowienie SN z 28.01.1999 r., III CKN 146/98, LEX nr 50651. Zob. też P. Ryłski, *Nierozpoznanie istoty sprawy jako podstawa uchylenia orzeczenia w postępowaniu cywilnym* [w:] *Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, red. A. Siemaszko, Warszawa 2011, s. 240.

⁴¹ Zob. m.in. T. Wiśniewski, *Przebieg...*, 2013, s. 375 i n.; T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II...*, red. T. Ereciński, LEX 2012, art. 386, pkt 10.

⁴² Wyrok SN z 16.07.1998 r., I CKN 804/97, LEX nr 151644.

⁴³ Por. wyrok SN z 23.09.1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999/1, poz. 22; T. Wiśniewski, *Przebieg...*, 2013, s. 375 i n.

Rozdział XII

TRANSKRYPCJA UZASADNIENÍ

1. Istota transkrypcji uzasadnienia

W świetle regulacji art. 331¹, dodanego mocą nowelizacji z 4.07.2019 r., jeżeli przebieg posiedzenia jest utrwalany w sposób przewidziany w art. 157 § 1 k.p.c., uzasadnienie może być wygłoszone po ogłoszeniu wyroku i utrwalone za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk, o czym przewodniczący uprzedza przed wygłoszeniem uzasadnienia (§ 1). W takim przypadku nie podaje się odrębnie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia, a zamiast pisemnego uzasadnienia wyroku sporządza się transkrypcję wygłoszonego uzasadnienia (§ 2). Do transkrypcji wygłoszonego uzasadnienia stosuje się odpowiednio przepisy o pisemnym uzasadnieniu wyroku (§ 3).

Wykładnia językowa powołanego przepisu wskazuje, że możliwość ustnego uzasadnienia orzeczenia istnieje wtedy, gdy przebieg posiedzenia został utrwalony w sposób przewidziany w art. 157 § 1 k.p.c., czyli za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk oraz pisemnie, pod kierunkiem przewodniczącego, zgodnie z art. 158 § 1 k.p.c. W grę wchodzi więc sytuacja: w której wyrok został ogłoszony po naradzie, mającej miejsce po zamknięciu rozprawy oraz w której ogłoszono wyrok na posiedzeniu, będącym efektem odroczenia publikacji wyroku na podstawie art. 326 § 1 k.p.c.

W literaturze trafnie podkreślono wagę nałożonego na przewodniczącego kodeksowego obowiązku uprzedzenia obecnych na posiedzeniu

stron o zamiarze ustnego uzasadnienia orzeczenia. W praktyce pozwala to na odróżnienie ustnych zasadniczych motywów rozstrzygnięcia od ustnego uzasadnienia. „Jeżeli przewodniczący o tym nie uprzedzi, należy uznać, że zostały podane jedynie zasadnicze powody rozstrzygnięcia, gdyż nie można obciążać strony obowiązkiem domyslenia się, że zostaje wygłoszone uzasadnienie, a nie jedynie zasadnicze powody rozstrzygnięcia. Oznacza to, że w wypadku złożenia przez stronę wniosku o uzasadnienie, powinno zostać sporządzone pisemne uzasadnienie wyroku, a nie jedynie transkrypcja, gdyż ta jest przewidziana wyłącznie dla wygłoszonego uzasadnienia, a nie dla motywów rozstrzygnięcia, nawet gdyby zostały podane w bardzo szerokim zakresie, spełniającym warunki stawiane uzasadnieniu”¹.

Z uwagi na odesłanie z art. 331¹ § 3 k.p.c. do transkrypcji wygłoszonego uzasadnienia stosuje się odpowiednio przepisy o pisemnym uzasadnieniu wyroku. Komentatorzy zauważają, że „Dotyczy to przede wszystkim treści i konstrukcji uzasadnienia (art. 327¹ k.p.c.), konieczności złożenia wniosku o doręczenie wyroku (jego odpisu) z uzasadnieniem, wymogów formalnych i fiskalnych wniosku (ten wniosek podlega opłacie takiej, jak wniosek o doręczenie wyroku wraz z pisemnym uzasadnieniem) oraz przyczyn jego odrzucenia (art. 328 i 331 § 2 k.p.c.), czyli w tym wypadku jego transkrypcji (czym innym jest wniosek o doręczenie nośnika z nagrany ustnym uzasadnieniem), zakresu sporządzanego uzasadnienia i terminu jego sporządzenia (art. 329 k.p.c.), doręczenia wyroku z transkrypcją i pouczeniami (art. 331 § 1 i 3 oraz art. 332 § 1 k.p.c.), zasad cofnięcia pozwu (art. 332 § 2 k.p.c.) oraz terminu do wniesienia apelacji (art. 369 § 1 i 3 k.p.c.).

Nie mają natomiast zastosowania następujące regulacje:

- 1) art. 329 § 4 k.p.c. – dotyczący przedłużenia przez prezesa sądu terminu do sporządzenia uzasadnienia (nie sposób bowiem uznać, aby przedłużenie terminu odnosiło się do sporządzenia transkrypcji ustnego uzasadnienia, co nie leży w gestii sądziego);

¹ Tak T. Szancilo [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I..., red. T. Szancilo, Legalis 2019, art. 331¹, nb 2.

- 2) art. 330 k.p.c. – dotyczący zasad podpisywania uzasadnienia sporządzonego na piśmie; jak bowiem słusznie wskazuje się w orzecznictwie, obowiązek podpisania uzasadnienia wyroku przez sędziów, którzy brali udział w jego wydaniu, nie dotyczy uzasadnienia wygłoszonego ustnie, a transkrypcja takiego uzasadnienia powinna spełniać wszystkie wymagania urzędowego dokumentu pisemnego [...];
- 3) art. 331 § 4 k.p.c. – dotyczący niemożności sporządzenia uzasadnienia;
- 4) art. 369 § 1¹ k.p.c. – dotyczący wydłużenia terminu do wniesienia apelacji, gdyż nie może dojść do przedłużenia terminu do sporządzenia uzasadnienia”².

2. Charakter transkrypcji uzasadnienia

W uchwale z 23.03.2016 r., III CZP 102/15³, Sąd Najwyższy dokonał wnikliwej analizy zagadnienia transmisji elektronicznego protokołu rozprawy. W konkluzji przyjął, że „Transkrypcja protokołu sporządzonego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk nie jest dokumentem urzędowym i nie stanowi podstawy ustaleń dotyczących przebiegu posiedzenia”.

Ponieważ wyrażony przez Sąd Najwyższy pogląd znalazł szerokie poparcie w doktrynie, jak i w orzecznictwie, zasadne wydaje się przytoczenie jego najważniejszych założeń. „Wprowadzony ustawą z dnia 29 kwietnia 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 108, poz. 684) i zmodyfikowany ustawą z dnia 29 sierpnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. poz. 1296) oraz – wchodzącą w życie 8 września 2016 r. – ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego

² T. Szancilo [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I..., red. T. Szancilo, Legalis 2019, art. 331¹, nb 2. Zob. wyrok SN z 27.07.2016 r., V CSK 612/15, OSNC-ZD 2018/B, poz. 24.

³ Biul. SN 2016/3.

Tematyka publikacji od lat znajduje się w centrum zainteresowania praktyków sądowych, gdyż dotyczy merytorycznego i formalnego sposobu zakończenia poszczególnych postępowań cywilnych, w szczególności w procesie, postępowaniu nieprocesowym, zabezpieczającym, egzekucyjnym, w związku z postępowaniem arbitrażowym czy przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Obejmuje swoim zakresem nie tylko orzeczenia kończące postępowanie cywilne, lecz także rozstrzygnięcia wydawane w kwestiach wпадkowych, porządkowych czy organizacyjnych.

Autorzy szczegółowo omawiają zagadnienia związane m.in. z uzasadnianiem i doręczaniem orzeczeń, sporządzaniem transkrypcji uzasadnień, rektyfikacją orzeczeń, a także ich wykonalnością i prawomocnością.

W książce uwzględniono najnowsze zmiany Kodeksu postępowania cywilnego, wprowadzone przede wszystkim nowelizacją z 4.07.2019 r., a także zmiany wynikające z tzw. tarcz antykrzysowych, będące próbą odpowiedzi ustawodawcy na wyzwania, jakie przed polskim wymiarem sprawiedliwości postawiła pandemia COVID-19.

Zaletą publikacji jest przede wszystkim to, że stanowi ona w dużej mierze wyczerpujące opracowanie szeroko rozumianej problematyki rozstrzygnięć sądowych w postępowaniu cywilnym, wzbogacone orzecznictwem sądów powszechnych, Sądu Najwyższego oraz orzeczeniami Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, z prezentacją dorobku nauki postępowania cywilnego. Została napisana przez autorów łączących doświadczenie zawodowe sędziów, radców prawnych oraz stałego mediatora przy sądzie z pracą naukową.

Książka jest przeznaczona dla adwokatów, radców prawnych, sędziów oraz innych praktyków stosowania prawa, a także pracowników naukowych. Będzie przydatna także studentom i aplikantom.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL